

Prameny a jejich vydávání

Co je to pramen?

Prameny

- **Pramen = vše, co v minulosti vytvořila lidská společnost a co umožňuje zkoumat minulost**
- Hmotné
- Písemné
- Obrazové
- Zvukové
- Ústní (oral history)

Hmotné prameny

- = nepsané a trojrozměrné
- Autentické zhmotnění lidské činnosti či určitého faktu
- Jejich vypovídací schopnost je částečně omezená – jsou méně výmluvné
- Dělí se na **vlastní pozůstatky člověka** a výsledky lidské činnosti
- Uchovávány většinou v muzeích nebo galeriích
- Zabývá se jimi obvykle archeologie

Písemné prameny

- Nejdůležitější a nejvyužívanější prameny historiky
- Písemné pozůstatky minulosti
- Dělí se poté dále na **úřední, soukromé a literární**

Úřední prameny

Úřední

- Nejrozsáhlejší skupina
- Vznikly z činnosti úřadu (jakéhokoliv)
- Listiny, zemské a dvorské desky, gruntovnice, berní soupisy, lánské rejstříky, zákony, vyhlášky atd.

Listiny

- = písemné svědectví o určitém právním dění, musí mít právní průkaznost
- Obvykle byly vyhotoveny podle určitých zásad

Zemské desky

- Zemské desky jsou českým specifikem, kromě Anglie je nikde jinde neměli
- Vznikly už ve 13. století, byly vedeny při českém zemském soudu
- Zaručovaly nedotknutelnost pozemkového vlastnictví
- Zapisovaly se do nich převody majetku, dědictví a další právní úkony, které se týkaly majetku
- Jsou zachovány nepřetržitě **od roku 1541**
- Na Moravě jsou zachovány nepřetržitě od roku 1348 až do roku 1872
- Ve Slezsku nebyly vedeny, pouze v opavském a krnovském knížectví – jsou dochovány torzovitě

Dvorské desky

- Byly vedeny u dvorského soudu
- Jejich počátek je spojen se jménem Přemysla Otakara II., přibližně mezi léty 1260 – 1276
- Obsahovaly zápisy pro osoby, statky a zboží, které bylo v lenní závislosti na českém králi
- Byly vedeny v několika řadách – desky pŕuhonné, trhové a zápisné, případně provolací – tam se zapisovala **odúmrt'**, byly vedeny pouze do roku 1497

Gruntovnice/pozemkové knihy

- Zachycovaly všechny změny a převody pozemkové držby poddaných
- Byly vedeny u vrchnostenských úřadů, pak u okresních soudů

Berní soupis

- = soupisy výnosů z půdy
- Za nejstarší považujeme Berní rulu z poloviny 17. století – pořídili ji čeští stavové, obsahuje seznam poddaných, měšťanů, Židů a nemovitostí
- Uložen v Národním archívu

Soukromé prameny

Soukromé prameny

- Mají **subjektivní povahu**
- Dělí se do dvou kategorií:
 1. Ty, které nebyly určeny ke zveřejnění – diáře, deníky, apod.
 2. Ty, které byly určeny ke zveřejnění – paměti, autobiografie

Literární prameny

Literární prameny

- Anály
- Legendy
- Kroniky

Anály/Letopisy

- Jednoduchý záznam, stručné
- Zachycovaly jednotlivé události, které přišly autorovi zajímavé nebo důležité
- Např. Letopisy Hradištsko-Opatovické, případně Staré letopisy české – ty ale poté přecházejí spíše do podoby kroniky

Legendy

- V případě křesťanského dějepisectví se jedná o nejstarší formu historického vyprávění
- Šlo o životopisy svatých
- Z českého prostředí jsou nejstarší Legendy svatováclavské (Crescente fide), Cyrilometodějské nebo Ludmilské

Kroniky

- Ucelené, souvislé vyprávění o dějinách
- Popisované události jsou zasazeny do určitého kontextu
- Ve středověku byly populární světové kroniky – zachycovaly dějiny od stvoření světa, pak posun na konkrétnější časové období
- Z českého prostředí – Kosmova kronika (12.století), Kronika tzv. Dalimila, Kronika Přibíka Pulkavy a další

Obrazové prameny

Obrazové prameny

- Vyžadují specifický přístup, ne vždy se dají využít jako pramen
- Obrazy, fotografie, film atd.
- Můžou být pramenem ke zkoumání umělecké tvůrčí činnosti lidí, ale mohou být taky zkoumány z hlediska zobrazení historické reality, kterou mohou obsahovat

Ústní prameny

Orální historie

- = kvalitativní metoda, kterou využívají humanitní vědy
- Cílem není získat fakty, ale samotný subjekt rozhovoru, resp. jeho subjektivní pohled na danou záležitost
- Relativně mladá oblast, v českém dějepisectví se rozšířila až po roce 1989

Edice pramenů

Edice pramenů

- = doslovný nebo zkrácený přetisk písemných nebo i jiných dokumentů
- Můžeme je dělit na edice, které zpřístupňují prameny **v úplnosti** a na edice, které otiskují pouze **regesty**
- **Regest:** jedná se o stručné shrnutí obsahu písemnosti, vždycky musí obsahovat dataci

Edice k českým dějinám

- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
- Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
- Codex diplomaticus Silesiae
- Fontes rerum Bohemicarum
- Prameny k dějinám třicetileté války

Citace

- *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (= CDB) V/2. Inde ab a. MCCLXVII ad a. MCCLXXVIII.* Edd. J. Šebánek et S. Dušková. Pragae 1981, s. 181–182, č. 591.

Díky za pozornost!

